

VLAST U CRKVI KAO SLUŽENJE (DIAKONIA)

Dr Marijan VALKOVIC

Treća glava konstitucije »O Crkvi« Drugoga vatikanskog sabora, posvećena hijerarhijskom uređenju i produbljenju teološke nauke o episkopatu počinje ovim riječima: »Krist je Gospodin radi upravljanja i posvećenja Božjega puka u Crkvi ustanovio razne službe, koje idu za dobrom čitavoga Tijela. Službenici, koji imaju svetu vlast, služe svojoj braći...« Isus je poslao svoje apostole da budu »službenici i pastiri« (ut... ministrando pascerent, br. 19). Konstitucija nastavlja posve tematski: »A ona dužnost, koju je Gospodin povjerio pastirima puka, pravo je služenje, koje se u Svetom pismu značajno naziva 'diakonia' ili ministerium (usp. Dj.1, 17 i 25; 21, 19; Rim 11, 13; 1 Tim 1,12)« (br. 24). Posebno se kaže o biskupu: »Biskup, poslan od Oca obitelji da upravlja njegovom obitelji, neka drži pred očima primjer Dobroga Pastira, koji je došao ne da bude služen nego da služi (usp. Mt 20, 28; Mk 10, 45) i da za ovce dade svoj život (usp. Iv 10, 11)« (br. 27). Slično se veli i o svećenicima i đakonima. Svećenici su »pozvani da služe Božjem narodu« (br. 28; usp. br. 21 i 29; Gl. IV, br. 34; Gl. V, br. 41). U istom duhu govore i druge konstitucije i dekreti, npr. »Dekret o službi i životu svećenika« (Predgovor, Gl. II, br. 5, 8, 11; Gl. III, br. 12, 16, 20) i »Dekret o pastoralnoj dužnosti biskupa u Crkvi« (Gl. II, br. 15).

Doista je bilo potrebno da Sabor istakne ideju služenja. Moderna egzegeza i potrebe teološkog i ekumenskog dijaloga nameću baš takvo gledanje na vlast u Crkvi, a da i ne govorimo o potrebama i težnjama našega vremena koje toliko želi da evanđeoska istina što više zasja u svojoj autentičnosti, bez kojekakvih povijesnih naslaga i primjesa. Daleko od toga da bi ideja o vlasti kao služenju bila nova u životu Crkve! Ona je objektivno jedna od temeljnih postavki o strukturi Crkve i duboko je utkana u njezin organizam, ali to ne znači da je u svim okolnostima bila jednako živa u svijesti nosilaca crkvene vlasti i u pravno-pastoralnim dokumentima. Proces evanđeoskog osvješćivanja, što ga je tako sjajno poduzeo Drugi vatikanski sabor, treba se odraziti i na ovom polju.

EVANĐEOSKA NAUKA O VLASTI KAO SLUŽENJU

Isusova nauka o pravnoj veličini i vlasti u Crkvi mijenja iz temelja naše ljudsko vrednovanje. Razlika postaje očita ako imamo pred oči-

ma ideal ljudskog života kod pogana u helenističko doba i kod starih Grka općenito. Za Grke je svrha ljudskog života razvijanje osobnih svojstava. Sofisti su smatrali da čovjek smije služiti — hrabro i razborito — samo svojim strastima: prirodni je zakon da jači ima uvijek više nego slabiji. To je njegovo pravo¹. Platon i Aristotel kritizirat će sofiste, ali ni oni neće doći do prave ideje služenja. Prema Platonu i Aristotelu državnik je »sluga države« (diakonos tes poleos), Epiktet će čak reći za mudraca da je sluga Božji, ali daleko smo od toga da bi se uočila konkretna dužnost služenja bližnjemu. Mudri i slobodni Grk ne može služiti nekom drugom čovjeku².

Na vlast u Crkvi ne smijemo gledati u kategorijama ljudske vlasti, ma koliko ova bila idealna i očišćena od zloupotreba i imanentne sklonosti prema nasilju³. O tome kaže Y. Congar: »Isus se nije zadovoljio da podsjeti na duh kojim treba vršiti ovu vlast niti da je prenese s pismoznanaca i učitelja na apostole, s Aronova svećenstva na službenike Evanđelja. On joj je iz korijena preobrazio karakter, pa čak i narav. Isto tako Isus se nije zadovoljio da Mojsijevu žrtvu i Aronovo svećenstvo zamijeni drugom žrtvom i drugim svećenstvom, ali iste naravi: on ih je prenio u drugi red stvarnosti.«⁴

Za označivanje crkvene vlasti u ovom novom redu stvarnosti bili su nedostatni i nezgodni uobičajeni grčki termini kojima se je označivala vlast. Riječi *arché*, *exousia* i *timé* bile su obojene profano, sinagogalno ili čak gnostički. »Da se označi specifično novozavjetna služba preostaje jedino riječ *diakonia*«, kaže M. Schmaus⁵. Ne radi se toliko o samom terminu koliko o novoj stvarnosti koju ova riječ treba označivati.

Da je vlast u Crkvi služenje, diakonia, slijedi iz njezina kristovskog korijena koji ne smijemo nikada izgubiti iz vida. Vlast u Crkvi jest nastavak i izdanak one vlasti koju je Krist Gospodin vršio za vrijeme svoga zemaljskog života. A znamo da je on došao da služi, a ne da mu služe (Mk 10, 45). On je u punoj mjeri ostvario one značajke »sluge Božjega« (ebed Jahvé) o kojemu govori Deutero-Izazija (42, 1—4; 53, 10 sl.). On je učitelj krotak i ponizan srcem (Mt 11, 29), propovijeda veselje vijest siromaha (Lk 4, 18 sl.), a svojim učenicima je »kao onaj koji služi« (Lk 22, 27), on, njihov gospodar i učitelj (Iv 13, 12—15). Ovo služenje iz ljubavi ide do skrajnjih granica (Iv 13, 1; 15, 13), rado dajući i život za ljude (Mk 10, 43 sl.; Mt 20, 26 sl.).

Kristovi sljedbenici, svi odreda, trebaju ići njegovim stopama (1 Pet 2, 21). »Tko meni služi neka ide za mnom, i gdje sam ja tamo

1. HIRSCHBERGER, J., *Geschichte der Philosophie*, Bd. 17, Freiburg im Br. 1963, str. 56-58.

2. Usp. KITTEL, ThWNT II, 82.

3. U riječima »katakrycousin« i »katexousiazousin« (Mt 10, 42) dolazi do izražaja prisilna strana zemaljske vlasti, koja pokazuje neku unutarnju tendenciju prema nasilju. Usp. ThWNT II, 572.

4. CONGAR, Y., *La hiérarchie comme service selon le Nouveau Testament et les documents de la tradition*, u *L'Épiscopat et l'Église universelle*, (Unam Sanctam, 39), Paris 1962, str. 83; usp. ThWNT II, 85—86 (»Diakonéo«, H. W. BEYER).

5. SCHMAUS, M., *Katholische Dogmatik*, Bd. III/13-5, München 1958, str. 708; Biblijsku nauku o svećeničkoj službi iznosi K. H. SCHELKLE, *Jüngerschaft und Apostelamt. Eine biblische Auslegung des priesterlichen Dienstes*, Freiburg im Br. 1957.

će biti i moj sluga« (Iv 12, 26). Unutrašnja struktura Crkve traži od sviju duh požrtvornosti i služenja, bez obzira da li se radi o hijerarhiji ili o svjetovnjacima. Ali ako imamo posebno u vidu odnose između hijerarhije i zajednice vjernika, između ministerijalnog⁶ i općeg svećeništva, tada moramo reći da je »služenje specifičan oblik i način kako hijerarhija mora oblikovati i voditi svećenički narod»⁷

Krist Gospodin govorio je u raznim prigodama i na razne načine o tom aspektu vlasti i prave veličine, ali u tri je navrata progovorio skoro drastično, sa svom ozbiljnošću koju je već nametala sjena križa. Idući u Jeruzalem, nakon obećanog primata Petru, apostoli se prepiru tko je među njima »najveći« (Mk 9, 34; Lk 9, 46; Mt 18, 1). Posve je to u skladu s tadašnjim židovskim mentalitetom, koji je često dovodio do prepirki tko je veći po vlasti i časti i komu pripada prvo mjesto u sinagogi i općenito u javnom životu.⁸ Poznata nam je lekcija s djetetom! »Ako se ne obratite i ne budete kao djeca, nećete ući u kraljevstvo nebesko« (Mt 18, 3).

Malo nakon toga, na istom putu u Jeruzalem, događa se druga scena kad Jakov i Ivan (Mk 10, 35), ili za njih njihova majka (Mt 20, 20), traže prva mjesta u kraljevstvu nebeskom. Isusova opomena, svečana i lapidarna, pogađa u živac: »Znate da oni koji se smatraju za vladare narodne gospoduju nad njima i prvaci njihovi da ih tlače. Ne smije tako biti među vama. Naprotiv, koji hoće da bude velik među vama, neka bude vaš sluga (diakonos), i koji hoće da bude prvi među vama, neka bude svima rob (doulos). Jer i sin čovječji nije došao da mu služe nego da služi i dade svoj život u otkup za mnoge« (Mk 10, 42—45; Mt 20, 25—28). Sluga i rob su pojmovi koji u poganskoj starini nisu imali nikakve religiozne vrijednosti. U novoj kršćanskoj stvarnosti oni postaju sinonim za nosioce vlasti u Crkvi.

Treća je scena za vrijeme Posljednje večere, kad Isus apostolima pere noge (Iv 13, 1—17). To je kao neko ređanje koje apostolima predaje »vlast služenja«. Kao što će Isus malo kasnije reći s obzirom na Euharistiju »Ovo činite na moju uspomenu«, tako i ovdje kao da kaže: »Ovako *služite* na uspomenu«. Pranje nogu postaje simbol kršćanskog služenja u poniznosti. U srednjem vijeku bilo je diskusija da li je pranje nogu pravi sakrament, a u starini su milanska i galikanska liturgija imale pranje nogu kao sastavni dio obreda krštenja, praksa koju je u porno branio sv. Ambrozije⁹.

Sv. Pavao na mnogo mjesta govori o služenju, ali svakako treba spomenuti onaj prekrasni himan Kristu u Fil 2, 6—11, tekst koji je

6. Sam izraz »sacerdotium ministeriale seu hierarchicum« (»*Lumen Gentium*« II, 10) vrlo je značajan.

7. LÖHRER, M., *La gerarchia al servizio del popolo cristiano*, u *La Chiesa del Vaticano II. Studi e commenti intorno alla Costituzione dogmatica »Lumen Gentium«*. Opera collettiva diretta da GUILHERME BARAUNA, Firenze 1965, str. 702. Članak navodi najvažniju literaturu o crkvenoj vlasti kao služenju.

8. ThWNT IV, 538 (»*megas*«, GRUNDMANN).

9. »In omnibus cupio sequi ecclesiam Romanam, sed tamen et nos hominis sensum habemus. Ideo quod alibi rectius servatur et nos rectius custodimus« (Sv. AMBROZIJE, *De sacramentis* III, 5: *Sources Chr.* 25bis, ed. Botte, Paris 1961, str. 94).

Pavao po svoj prilici preuzeo iz života Crkve¹⁰. Krist, iako jednak Bogu, »sebe je poništio uzevši bit roba (doulos) i postao sličan ljudima, i vanjštinom je bio kao čovjek. Ponižio je sam sebe i bio je poslušan do smrti, do smrti na križu« (2, 6—8). Uz ontološki aspekt poniženja u Utjelovljenju u ovom je tekstu istaknut i dinamični aspekt služenja iz ljubavi.¹¹ Tekst govori direktno o Kristu, ali ima dosta egzegeta, i katoličkih i protestantskih, koji vide — inter lineas — neku aluziju na postupak prvoga čovjeka. On, Adam, želi gospodariti i biti jednak Bogu, dok Krist, drugi ili posljednji Adam (1 Kor 15, 45) čini obratno. Samoljublje vodi u propast, a služenje iz ljubavi spašava i izgrađuje.

U Crkvi ima raznovrsnih dužnosti, ali u sve je utkana ideja služenja, bilo da se radi o službi riječi (Lk 1, 2; Dj 4, 6; usp. 20, 24; 21, 19) ili o služenju kod stolova (Dj 6, 2) ili o pomaganju svetih u njihovim potrebama (2 Kor 8, 4), čime ujedno i služimo Bogu (2 Kor 9, 12), ili o služenju na izgradnji tijela Kristova (Ef 4, 11).

Apostolici su dobro shvatili ovu nauku. Oni ne prestaju sebe nazivati slugama i robovima, ne samo Božjima nego i svoje braće: »Jer iako sam slobodan od svih, svima sebe učinih slugom da ih što više predobjem« (1 Kor 9, 19).

NEKOLIKO POVIJESNIH PODATAKA

Čak i uz opasnost da povijesni razvoj previše pojednostavimo, istaknut ćemo neke momente iz povijesti eklezioloških ideja, koristeći dobrim dijelom pokušaj sinteze u radovima Y. Congara¹².

Izgleda da ono vrijeme sukoba između Crkve i države u XI stoljeću i pokret obnove, obično vezivan uz ime dvojice svetih papa — Leona IX i Grgura VII — treba smatrati važnom prekretnicom u shvaćanjima o crkvenoj vlasti. Razdoblje prije toga možemo podijeliti u dvije periode:

I. »Crkva mučenika« (do Konstantina). Kao važnu oznaku u poimanju vlasti možemo konstatirati činjenicu da je autoritet hijerarhije veoma velik. Možda on nije bio nikada toliko naglašen kao u spisima sv. Ignacija Antiohijskog i sv. Ciprijana. »Budite uz biskupa, svećenstvo i đakone«, poručuje sv. Ignacije kršćanima u Filadelfiji (Ad Philad., VII). Daljnja je oznaka, čvrsta povezanost hijerarhije sa zajednicom vjernika. Prava »ecclesia« ne sastoji se samo iz hijerarhije nego ona uključuje sve vjernike: »Plebs sacerdoti adunata et pastori suo grex adhearens«¹³.

10. Tako LOHMEYER, E., *Kyrios Jesus*, 1928, a nakon njega toliki drugi. Usp. *Regensburger Neues Testament*, Bd. 7^a, 1959, str. 182 (K. STAAB).

11. SCHOONENBERG, P., *Kenosis*, u *Concilium* II (1966), 1, str. 30—32.

12. CONGAR, Y., *La hiérarchie comme service dans le Nouveau Testament et les documents de la tradition, u L'Épiscopat et l'Église universelle*, (Unam Sanctam, 39), Paris 1962, str. 67—99; isti, *Quelques expressions traditionnelles du service chrétien*, ondje, str. 101—132; isti, *Le développement historique de l'autorité dans l'Église. Éléments pour la réflexion chrétienne*, u *Problèmes de l'autorité*, (Unam Sanctam, 38), Paris 1962, str. 145—181. Ovi su članci dijelom sakupljeni i prerađeni u knjizi CONGAR, Y., *Pour une Église servante et pauvre*, Paris 1963.

13. Sv. CIPRIJAN, *Epist.* 66, 8: ROUËT DE JOURNAL, *Ench. patr.* 587.

U samom shvaćanju vlasti ističe se duhovni i karizmatički vid. Biskupi nisu samo upravitelji nego trebaju biti ujedno i prvi karizmatički u crkvenoj zajednici. Mistička i pravna strana su vrlo usko spojene. Život sv. Ciprijana je bogat izvještajima o nadnaravnim objavama i nadahnućima.

2. *Od Konstantina do Grgura VII.* S dobivanjem slobode rastu opasnosti svjetovnih utjecaja. Biskupi postaju izjednačeni sa senatorima i često vrše svjetovne dužnosti: imaju udio u pravosuđu, vrše nadzor nad nižim civilnim organima vlasti itd. Malo pomalo vir Dei ili homo spiritualis postaje monah, pogotovo na Istoku, gdje se je u ikonoklastičnim borbama pokazao kao čuvar pravovjerja. U pitanjima savjesti i duhovnog vodstva vjernici će se orijentirati prema ovim duhovnim ljudima te će »starci« u »Svetoj Rusiji« imati velik utjecaj sve do novijih vremena, iako često nisu ni bili svećenici. No biskup nadalje ostaje vir spiritualis, pogotovo jer većina biskupa potječe baš iz monaških redova, tako da će neki cijelo ono razdoblje od Grgura Velikog do Grgura VII nazvati »monaškim katolicizmom« ili »benediktinskom periodom« (Newman). Ne samo prva stoljeća nakon Konstantina nego cijelo ovo razdoblje pod jakim je biblijskim i patrističkim idejama. U ranom srednjem vijeku nema ni traga utjecajima rimskog prava na crkveni život, iako znaju negativno utjecati primitivna shvaćanja novoobraćenih germanskih i keltskih plemena.

Oci su isticali kako vlast u Crkvi nije dominium ili potestas, nego ministerium, kako su to rekli Optat Milevitanski i sv. Augustin. Ovaj posljednji izražavao je to riječima kao »vobis sum episcopus, vobiscum christianus«¹⁴ ili igrom riječi »praeesse est prodesse«, koju iznosi u mnogim varijantama¹⁵ i koju su ponavljali sv. Benedikt, sv. Grgur Veliki i toliki drugi sve do naših dana¹⁶. Ideja služenja izražena je u naslovu »servus servorum Dei«¹⁷, koji će postati »Devotionsformel« crkvenog jezika i stila. Veza između hijerarhije i zajednice pokazuje se i u izboru biskupa. Riječi Leona Velikog »qui praefuturus est omnibus ab annibus eligatur«¹⁸ i Celestina I »nullus invitis detur episcopus«¹⁹

14. *Sermo* 340, 1: PL 38, 1483.

15. »Debet enim qui praestit populo prius intelligere se servum esse multorum« (*Sermo* 32, 1, u *Tractatus sive sermones inediti*, ed. MORIN, *Miscellanea Agostiniana*, t. 1, str. 563); »Praepositi sumus et servi sumus; praesumus, sed si prosumus« (ondje, str. 564); »... ut nos vobis non tam praesesse quam prodesse delectet« (*Sermo* 140, 1: PL 38, 1484).

16. Sv. BENEDIKT, *Regula*, c. 64: »Sciat [Abbas] sibi oportere prodesse magis quam praesesse«; GRGUR VELIKI: »Praelatus ceteris prodesse appetit, non praesesse« (*Moralia in Job* XXVI, 48: PL 76, 378); »Summus igitur locus bene regitur, cum is qui praestit, vitiis potius quam fratribus dominatur« (*Reg. Pastoralis* II, 6: PL 77, 36); Sv. BERNARDO ima mnogo ovakvih izjava u djelu *De Consideratione* upravljenom Eugenu III: »impositum senserimus ministerium, non dominium datum« (lib. II, c. 6, n. 9); »sonans tibi episcopi nomine non dominium, sed officium« (n. 10); »Forma apostolica haec est: dominatio interdicitur, indicitur ministratio« (n. 11); »Ita et sic praesit ut provideas, ut consulas, ut procures, ut serves. Praesit ut prosis... hoc est ut dispenses, non imperes« (lib. III, c. 1, n. 2). U naše dane ponavlja istu misao PIJO XII u enciklici »*Sempiternus Rex*«: »hanc Apostolicam Sedem, cui praesesse est prodesse« (AAS 43 (1951), str. 641); usp. CONGAR, Y., *Quelques expressions traditionnelles du service chrétien*, str. 101–105.

17. Već prije Grgura Velikog upotrijebio je taj izraz sv. Augustin (*Epist.* 217: PL 33, 378). Sam izraz kao naslov sve do 13. stoljeća nije bio rezerviran samo za pape.

18. *Epist.* 10, 4: PL 54, 628.

ponavljat će toliki crkveni sabori i dokumenti. Sv. Augustin je iznosio pred crkvenu zajednicu razne pastoralne probleme, a to je već i prije sv. Ciprijan bio postavio sebi kao pravilo¹⁹. No kler se pomalo odvaja od zajednice vjernika i postaje posebna klasa. Posebna nošnja i razni privilegiji samo će doprinijeti tom odvajanju.

I razdoblje nakon Grgura VII možemo podijeliti u dvije periode: prije Tridentinskog sabora i nakon njega.

1. Od Grgura VII do Tridentinskog sabora. Congar je čvrsto uvjeren da se početkom ove periode događa priličan zaokret u poimanju crkvene vlasti²¹. Zbog nesposobnosti ili nezainteresiranosti carske vlasti za prilike u Italiji čitav niz svjetovnih funkcija prelazi na papinstvo te malo pomalo nastaje onaj srednjovjekovni »régime sacral« u kojem tipično vjerski i kršćanski elementi imaju odlučujuću ulogu i na vremenitom polju. Stara nauka pape Gelazija o dvjema vlastima »quibus principaliter mundus hic regitur: auctoritas sacra pontificum et regalis potestas«²² polako se pretvara u teoriju »de duobus gladiis«, prema kojoj je Krist predao sv. Petru oba »mača«, i duhovnu i svjetovnu vlast, iako je svjetovni »mač« neposredno u ruci kraljeva i zemaljskih vladara. Potičući na križarske ratove, sv. Bernardo će posebno širiti ovakvo gledanje na odnose između duhovne i svjetovne vlasti, iako će u starosti, zapazivši preveliko skretanje duhovne vlasti na svjetovno polje, upozoravati svog bivšeg učenika Eugena III da pazi na duhovni i evanđeoski karakter svoje vlasti²³. Klasičnu formulaciju ovakva shvaćanja dao je Bonifacije VIII u buli Unam Sanctam²⁴.

Reformni pokret ovog vremena isticao je vrhovnu vlast papinstva. »Grgur VII branio je suverena prava ove vlasti ne samo u Crkvi nego i nad kraljevima i kraljevstvima. Da utemelji svoje zahtjeve, tražio je od crkvenih ljudi, počevši od Petra Damijana, da nađu što više juridičkih tekstova u tom smislu. Doista, čitav niz kanonskih zbirki dugujemo ovom traženju«²⁵.

Osnivaju se sveučilišta i rađa se kanonsko pravo kao posebna znanost, što ima neprocjenjivih zasluga i na crkvenom i na svjetovnom polju. No postoje opasnosti da se pravne kategorije previše protegnu na duhovno i evanđeosko područje. U toku je juridizacija nekih biblij-

19. *Epist.* 4, 5: PL 50, 434. Usp. GRACIJANOV *Decretum*, C. 13, D. LXI (FRIEDBERG I, 231; RICHTER I, 199).

20. *Epist.* 14, 4: »nihil sine consilio vestro et sine consensu plebis mea privatim sententia gerere«.

21. CONGAR, Y., *Le développement historique* . . . str. 164.

22. *Epist. ad Anastasium imp.* 2: KIRCH, *Enchiridion* 959f.

23. JOURNET, Ch., *L'Eglise du Verbe incarné. Essai de théologie spéculative*, vol. I3, *La hiérarchie apostolique*, Bruges 1962, str. 414—417. Ton sv. Bernarda je vrlo oštar: »Ti se previše upuštaš da izričeš sudove u svakovrsnim vanjskim i svjetovnim sporovima; ja ne čujem kod tebe drugo nego sudove i 'zakone'; sve to, uz težnju za čašću i bogatstvom, dolazi od Konstantina a ne od Petra« (usp. CONGAR, *Le développement historique* . . . str. 171).

24. »In hac eiusque potestate duos esse gladios, spirituales videlicet et temporalem, evangelicis dictis instruihur . . . Uterque ergo est in potestate Ecclesiae, spiritualis scilicet gladius et materialis. Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus. Ille sacerdotis, is manu regum et militum, sed ad nutum et patientiam sacerdotis« (Denz. 469 [873]).

25. CONGAR, *Le développement historique* . . . str. 165.

skih izreka kao: »Evo postavljam te nad narode i kraljevstva, da iskorijeniš i uništiš, da raspiriš i upropastiš, da sagradiš i podigneš« (Jer 1, 10), ili: »Duhovni čovjek prosuđuje sve, a njega nitko ne prosuđuje... Ne znate li da ćemo suditi anđelima, a kamoli više u svakidašnjim stvarima?« (1 Kor 2, 15 i 6, 5), ili: »Vi ste kraljevsko svećeništvo« (1 Pet 2, 9). U XI stoljeću reformira se i papinska uprava u Rimu po uzoru na carsku upravu, poprima se carski ceremonijal i naziv »curia«, prije rezerviran za carski dvor, koncem ovog stoljeća počinje se upotrebljavati i sa crkvene strane²⁶.

No bilo je i teških posizanja svjetovne vlasti na crkveno područje, i znamo da je u borbi za »investituru« i protiv simonije baš težnja za crkvenom slobodom nadahnjivala pobornike reforme. Ali u nastojanju da se što više oslabe profani utjecaji, izmakla je često činjenica da i svjetovnjaci, ukoliko su kršćani, imaju neka prava u Crkvi te je nastala oštra podjela između hijerarhije i ostalih vjernika. Kardinal Humbert a Silva Candida, dobro poznata ličnost ovoga stoljeća, postavlja kao načelo: »Svjetovnjaci trebaju se baviti samo svojim stvarima, naime svjetovnim, a klerici samo svojima, naime crkvenima i duhovnim. Kao što klerici ne smiju sebi prisvajati ništa svjetovno, tako ni svjetovnjaci ništa crkveno«.²⁷ Slična misao nalazi se i u Corpus Juris Canonici²⁸. Malo pomalo u svijesti mnogih Crkva postaje istovjetna s hijerarhijom, kako to otvoreno kaže elzaška opatica Herrad von Landsberg (+ 1195) u svom enciklopedijskom djelu *Hortus deliciarum*: »Persona Ecclesiae significat praelatos«²⁹, misao neshvatljiva u prvim stoljećima kršćanstva.

Reakcija na posvjetovnjačeno i juridizirano shvaćanje nekih kršćanskih istina naći će dijelom svoj odraz u heterodoksnim evangelističkim težnjama nekih osoba i grupa (Valdezi, opat Joakim a Floris, Arnaldo iz Brescije i Marsilije iz Padove), dok će pravi duh obnove i povratka Evandjelju pokazati sv. Franjo i sv. Dominik.

Ne smijemo previše generalizirati i misliti da se radi o »mračnom srednjem vijeku«. Naprotiv, ovo je vrijeme velebnih katedrala, skulptike i velikih duhovnih pokreta od kojih se još i danas hranimo. No sva veličina ovoga vremena ne smije nam smetati da uočimo neko skretanje i pomicanje shvaćanja o vlasti u Crkvi. Za ono vrijeme i u onim okolnostima dade se to shvatiti, jer je hijerarhija de facto sticajem prilika imala dijelom i svjetovnu funkciju, ali nama je danas stalo da upoznamo evandeosku nauku o vlasti u Crkvi bez obzira na kontingentne povijesne pojave.

26. Ondje, str. 171.

27. *Adversus Simon*. III, 9, u SCHMAUS, M., *Kath. Dogmatik* III/13-5, München 1958, str. 732.

28. »Duo sunt genera christianorum. Est autem unum genus, quod mancipatum divino officio, et deditum contemplationi et orationi, ab omni strepitu temporalium cessare convenit, ut sunt clerici, et Deo devoti, videlicet conversi... Aliud vero genus est christianorum, ut sunt laici... His concessum est uxorem ducere, terram colere, inter virum et virum iudicare, causas agere, oblationes super altari apponere, decimas reddere, et ita salvari poterunt, si vitia tamen beneficiendo evitaverint« (C. 7 C. XII q. 1: FRIEDBERG I, 678; RICHTER I, 581).

29. CONGAR, *Quelques expressions traditionnelles...* str. 132, nota 1.

2. *Nakon Tridentinskog sabora*. Nominalizam XIV i XV stoljeća stvorit će teoretske pretpostavke, a reformatorsko nijekanje hijerarhijskog autoriteta u XVI stoljeću dat će konkretan povod da se u ekleziologiji nakon Tridentinskog sabora jako mnogo inzistira na juridičkom vidu crkvene vlasti. Mjesto pascere, servire i ministrare sve više se upotrebljava izraz regere. Odnos zajednice prema predstavnicima vlasti u Crkvi pretežno se svodi na poslušnost. Nakon Tridentinskog sabora nastaje prava mistika poslušnosti, pogotovo u nekim redovima. U svijesti mnogih volja Božja s obzirom na pojedinca jednostavno je identificirana s voljom konkretnih poglavara, tako da je jako suženo područje individualne slobode kršćanina i njegove otvorenosti prema poticajima Duha Svetoga. Simptomatično je da se u ovo vrijeme u teološkim priručnicima ne raspravlja »de libertate christiana«, tema o kojoj je toliko govorio sv. Pavao. Među posljednjim teolozima koji su o tome govorili bio je kardinal Girolamo Seripando, jedno vrijeme papin legat na Tridentinskom saboru³⁰. Ova tema prepuštena je protestantima koji su, zaoštrivši je do skrajnosti, od nje stvorili svoju udarnu tezu protiv navodnog »juridizma« Katoličke Crkve.

No sa pastoralnim smjernicama i uputama Tridentinski je sabor dao mnogo novih impulsa. Dekreti o sakramentima, o pastoralnom radu i odgoju svećenika itd., imat će velikih posljedica za duhovno shvaćanje vlasti u Crkvi. Pastoralni tip biskupa, ostvaren u sv. Karlu Boromejskom i sv. Franji Saleškom, nije ostao bez svojih nasljednika. Ali još uvijek ima dosta juridičnog mentaliteta, to više što su u nekim krajevima i svećenici i biskupi sapeti u administrativni aparat koji nerijetko postaje kočnicom evanđeoskog duha³¹.

Od Pija X naovamo sve se više osjeća potreba da se vlast u Crkvi shvati u svojim evanđeoskim dimenzijama. Drugi vatikanski sabor doista je okrunio ova nastojanja svojom naukom o crkvenoj vlasti kao služenju.

ZAKLJUČAK

U Crkvi postoji prava vlast, hijerarhija, koje su nosioci đakoni, svećenici i biskupi s papom kao vrhovnim poglavarom. Teolozi, pravnici i crkveni dokumenti od davnine je dijele u potestas ordinis et jurisdictionis, odnosno magisterii, prema tomu da li se ona shvaća kao dvodjelna ili trodjelna. Ako je u ovim diskusijama vrlo često opasnost da se pravna, jurisdikcijska strana previše osamostali i odijeli od sakramentalne, nauka Drugog vatikanskog sabora djeluje u protivnom smjeru: u smislu uskog povezivanja pravne i sakramentalne strane, jurisdikcije i sakramenta reda. Ova sakramentalna utemeljenost crkvenog prava dat će budućim teoretičarima, po riječima Karla Rahnera³² ,novih

30. FORSTER, A., *Gesetz und Evangelium bei Seripando*, Paderborn 1963; JEDIN, H., *Girolamo Seripando*, sv. I—II, Würzburg 1937.

31. Usp. PHILIPS, G., *Pour un christianisme adulte*, Tournai 1962, str. 136—140.

32. RAHNER, K., *Pastoraltheologische Bemerkungen über den Episkopat in der Lehre des II. Vaticanum*, u *Concillium* I (1965), 3, str. 170—174.

glavobolja u rješavanju odnosa između potestas ordinis i potestas jurisdictionis.

Ako za hijerarhiju općenito kažemo da je ona *vlast služnja* Bogu i Božjem narodu, to posebno vrijedi za njezinu pastirsku ili jurisdikcijsku stranu (u najširem smislu, uključivši i potestas dominativa). Vlast i pravo imaju svoj smisao ukoliko su izraz i interpretacija ideje služnja. Crkvena vlast ima svakako i svoju prisilnu, koaktivnu komponentu, ali trebamo biti svjesni da su ovakve mjere nešto sekundarno i periferno u Novom zavjetu. Sada postoji vanjska organizacija Crkve sa sakramentima, hijerarhijom, zakonima i propisima, ali sve je to vezano uz ovaj »vijek«. Prava realnost Crkve je prvenstveno u nama, u srcu³³, i ona ima bitno eshatološki karakter³⁴. Mi smo već sada prešli iz znakova u ovu eshatološku stvarnost, iako će se ona objaviti u svojoj punini tek na koncu svijeta. Već sada je zakon Duha ono primarno u životu Crkve i pojedinog kršćanina. Dosta je sjetiti se samo onoga što sv. Toma piše, tumačeći sv. Pavla, o »novom ili evanđeoskom zakonu«, koji je *prvenstveno u nama* kao unutarnji zakon milosti Duha Svetoga, slobode i ljubavi³⁵.

Predstavnici vlasti u Crkvi trebaju svoj rad i djelovanje usmjeravati prema ovom unutarnjem zakonu Duha, koji ih potiče da braći služe iz ljubavi. Shvatiti i primijeniti u djelo ovaj imenentni imperativ naše svećeničke službe znači naći jedino valjanu pastoralnu metodu i pravi put osobnoj sreći³⁶.

DISKUSIJA se usredotočila na samo spekulativno opredjeljenje pojma »vlasti« u Crkvi, u odnosu na pojmove »savršeno društvo«, »očinstvo« (»majčinstvo«), »diakonia«. Uzeli su riječ, osim predavača, dr R. Brajčić, dr Šagi-Bunić, vlč. Puncer (na njegov se prijedlog diskusija o tom teoretskom pitanju skratila da ostane više vremena za dva slijedeća predavanja i diskusiju).

33. CONGAR, *La hiérarchie comme service* . . . str. 83.

34. Usp. konstituciju »O Crkvi«, gl. VII.

35. »Principaliter nova lex est lex indita, secundario est lex scripta« (Sum. theol. I—II, q. 106, a. 1c); »principaliter scilicet ipsa gratia Spiritus Sancti interior data« (ondje, a. 2c); »Et ideo nova lex, cuius principalitas consistit in ipsa spirituali gratia indita cordibus, dicitur lex amoris« (ondje, q. 107, a. 2c).

36. Tajnu ovog evanđeoskog »stirb und werde« shvatila je slijepa, gluha i nijema Amerikananka Helen Keller kad je napisala: »Moja je sreća u sreći drugih«. A pisac Bernanos konstatira: »Život me uči da na ovome svijetu nitko nije utješena a da prije nije sam tješio, da mi ništa ne primamo što nismo najprije dali. Među nama nije drugo nego razmjena. Samo Bog daje, samo on«.